

lit onderdeel
angen.

het boek van
profeten des
n het elfde
inhoud der
in te toonen,
onden, alles
inistatie ont-
moods tegen
u verwacht
eten uit het
lijn gesteld
die wij be-
sten wel de
oen hooren.
hebben, in-
an de voor-
atstreeks in-
Doch Prof.
profeten ook
ontdekking
tusschen

or het leven
ad op de taak
ordigen tijd.
t genoemde
ende plaats-
deze samen-
orgaan, be-

it der open-
dere schakel
lurend wordt
mer bij het
te wijze aan-
een architec-
nleg van het

ediking wordt
erpen, welke
retisch is er
chen, zoowel
el raakt, dat
he rede zou

eldering van
het religieus
iets wat het
in beteken-
is."*)

velke de pro-
sd is. In Is-
maal het ge-
egd acht om
ooren, of dat
in twijfel ge-

profeten aan
alles kennen
in van Zijnen

mijn collega
het om gaat
zet.

hooggeachte
der wijs-
ik van den
r dit woord
r gebruiken
nt, zoo zegt
oergave van
de woorden
zegt hij, de
woord al-

niet alleen
lega, maar
tting ver-

n ik, geheel
oord alleen

Hebr. 11:1,
oemd wordt

nt wij zijn
namelijk het
t einde toe

iet mogelijk
u onbereid
beschaamd
ons".

ksten niet
hypostasis.
geval, n.l.
et God zelf
s, want er
God. Het
rukte beeld

Blz. 140:

„Ook aan de sociale verhoudingen wordt in de profetische prediking een breedere plaats ingeruimd dan men oppervlakkig wellicht zou denken.”

en op blz. 143 inzake „allerlei staatkundige allianties” nog dit:

„Israël moest als het volk van Jhvh in de ure des gevaars alleen steunen op Hem, en in Zijne kracht zou het dan ook bij geringe sterkte en gebrekkige hulpmiddelen nog kloeske daden doen.”

's Gr.

(Wordt vervolgd.)
A. SCHILDER.

UIT DE HISTORIE

De Vereeniging van 1892.

(Inleiding.)

I.

1892, het jaar van het eeuwfeest der Afscheiding, nadert. Reeds worden hier en daar voorbereidingen gemaakt en voorstellen aan de hand gedaan, om dit feit op sobere wijze te gedenken. Doch, evenals op meer historische data, zal ook thans, helaas, de eenheid ontbreken. De erfenis, die het voorgelicht bij zijn verscheiden naliet, is onder de kinderen voorwerp van twist geworden. De Gereformeerde Kerken beweren, de wettige voortzetting van de kerk der Scheiding te wezen; maar ook de Christelijk Gereformeerden voeren dezelfde pretentie. En dat zij wederzijds elkanders rechtmatig erfgenaamschap niet kunnen erkennen, vloeit ten diepste voort uit hun verschillende visie op wat niet zoozeer in 1834, doch in 1892 is gebeurd. De groote vraag is n.l. deze: Blevén de afgescheiden Kerken de wettige voortzetting van de kerk der vaderen, ook toen zij in het laatstgenoemde jaar zich met de Doleerenden vereenigden? Of hebben zij toen hun eerstgeboorterecht voor een schotel linzenmoes verkocht, en loopt daarom de rechte linie voort in die kerk, die met de vereeniging niet meeging, doch in 1892 zich afzonderlijk heeft geïnstituëerd?

Vóór met het oog op het op handen zijnde eeuwfeest der Afscheiding is van Chr. Geref. zijde in den loop van het vorige jaar de historie van 1892 nog eens aan de orde gesteld. Het is geschied in een brochure van de hand van Ds J. Jongeleen te Apeldoorn, welke tot titel draagt: „De Vereeniging der Chr. Geref. met de Doleerenden in 1892”¹⁾. En deze brochure werd min of meer officieel geijkt, doordat ze door prof. G. Wisse van een inleidend woord werd voorzien.

Reeds dit feit valt op. Prof. Wisse behoort immers van huis uit niet tot dezen kring. Er is een tijd geweest, dat hij lid en zelfs predikant was in de Gereformeerde Kerken. En niet alleen lid en predikant, doch dat hij ook vurig pleitte voor de doorvoering van de vereeniging in plaatselijke ineensmelting. Nog in 1904 gaf hij een brochure uit: „De Plaatselijke Vereeniging der Gereformeerde Kerken”²⁾, waarin hij — en zelfs cursief —

¹⁾ Uitgave D. J. van Brummen, Dordrecht.
²⁾ Uitgave D. Donner, Leiden.

Zijner (dat is: Gods) hypostasis”. Het is duidelijk, dat wij dus hier niet maar zonder meer hypostasis door God kunnen vervangen. Want dan zou de tekst geen zin geven.

Om deze redenen geloof ik dan ook, dat mijn geachte collega zich vergist wanneer hij zegt: „Houdt men dit vast, dan verstaat men, dat de Heilige Schrift dit woord alleen gebruikt ter aanduiding van God”.

...

In de tweede plaats moeten wij spreken over de beteekenis van het woord „hypostasis”. Collega Vollenhoven zegt, dat zoowel het woord „substantie” als het woord „hypostasis” beteekenen „vaste grond”. Zooals het daar gezegd is, is het op zijn minst genomen toch te beperkt en daarom ook niet geheel juist gezegd.

Liever schaar ik mij dan ook aan de zijde van mijn anderen collega, Prof. Dr F. W. Grosheide, die in zijn commentaar op den brief aan de Hebreënen eenige malen uitvoerig spreekt over de beteekenis van het woord „hypostasis”.

Wanneer collega Grosheide de uitlegging geeft bij Hebr. 1:3 zegt hij over „hypostasis” het volgende:

„Hypostasis heeft hier nog niet de beteekenis van persoon, die heeft het pas in de latere dogmatiek gekregen. Het woord komt in onzen brief meermalen voor, behalve hier nog 3:14 en 11:1. Een breede behandeling van dit woord is gegeven door Bleek, (Der Brief an die Hebr. II, bl. 59 vlg., bl. 462 vlg.). De slotsom van het onderzoek was, dat de oorspronkelijke beteekenis is grondslag, fundament, dat het in figuurlijken zin gebruikt wordt, voor hetgeen grondslag heeft en dus werkelijk bestaat, het bestaan, hetgeen het bijzondere van iets uitmaakt, het wezen, dan voor vastheid in den geest, het gemoed, d.w.z. vertrouwen. De bijzondere wijze, waarop hypostasis

dezen regel liet drukken: „Wie principieel tegen de plaatselijke ineensmelting is, is geen volkomen vier-en-dertiger; hij kent het BEGINSEL der Scheiding niet”³⁾.

Indien ik de brochure van Ds Jongeleen op de gemakkelijkste wijze wilde afdoen, was het verreweg eenvoudigst, om naast elke beschouwing en ieder argument, dat hij in ’t midden brengt, even de tegenbeschouwing en het tegenargument te zetten, dat zijn eigen voorwoord-schrijver reeds in 1904 heeft geleverd. Jongeleen werd dan door Wisse weerlegd.

Zelfs ligt het geval nog scherper. Prof. Wisse was niet alleen eenmaal vurig voorstander van de vereeniging, maar hij was dit bovendien, naar hij zelf beweert, geworden niet zonder innerlijken strijd en door een bijzondere overtuiging van Godswege. In de reeds genoemde brochure doet hij o.a. ook deze confidentie:

„Ik zou durven belijden: daar ik veel naar het vleesch beoordeelde, was ik geen sterk voorstander; maar als Christen behoef ik mij evenmin te schamen te belijden, dat mij dit tot schuld is geworden. Ik durf om des beginsels wil niet langer op zulk een lijn voort. Ons-zelf te verloochenen eischt God. Die eisch is mij zwaarder gaan wegen dan al het andere. En om des Heeren wil verklaar ik mij schuldig te gevoelen om Hem te gehoorzamen.”

Geve de Heere, dat deze belijdenis er toe bijdrage, dat nog menig tegenstander ga vragen: Zou ik dan mogelijk ook niet dwalen? En verwekke het een heilige jaloerschheid, om ook voor den Heere te leeren buigen op het gebied van het kerkelijk leven”⁴⁾.

Natuurlijk verdiepen wij ons hier en thans niet in de zielkundige vraag, hoe iemand in 1904 een dergelijke belijdenis kan publiceren en eenige jaren later met een soortgelijke confidentie vlak het tegenovergestelde kan doen. Evenmin behoeven wij te onderzoeken, wat „vleesch” en wat de vertolking van den eisch Gods is: de brochure van 1904 of het voorwoord van 1892. Hier verbazen wij ons er alleen over, dat prof. Wisse zelf geen behoefte gevoeld heeft, om zijn geschrift van 1904 openlijk te herroepen en zijn lezers er voor te waarschuwen, dat de „heilige jaloerschheid”, waartoe hij hen toen wilde verwekken, hem nu gebleken is, vleeschelijke beweging te zijn.

Doch, ook afgedacht hiervan, draagt het voorwoord van prof. Wisse een eigenaardig karakter. Op pag. 5 constateert hij, dat in de Gereformeerde kringen het werk Gods van 1834 niet zoozeer theoretisch, doch praktisch wordt geschrapt. Een oogenblik aangenomen dat dit juist is, dan zij gevraagd, of dit nu het afzonderlijk bestaan der Chr. Geref. Kerk rechtvaardigt. Het verschil tusschen hen en ons wordt dan wel uiterst miniem en raakt niet meer een beginsel, doch slechts de praktische waardeering er van.

Doch iets verder maakt prof. Wisse het verschil weer grooter. Daar zegt hij:

„Laten we erkennen, er zijn van elkaar verschillende principes, waaruit we leven, en kerkelijk, en dogmatisch en cultureel. — Laten we dan naar onze beste zinswijze voortbouwen, ieder uit zijn eigen principe. Men dwinge en wringe en forceere niet tot één, wat twee is.”

³⁾ t.a.p. 16.
⁴⁾ t.a.p. 26.

overdrachtelijk gebruikt wordt, maakt het onmogelijk om dadelijk voor alle plaatsen in Hebreënen dezelfde beteekenis aan te nemen. Die moet telkens opnieuw worden vastgesteld. Hier komt alleen de beteekenis wezen in aanmerking. De Zoon is dus de afdruk van Gods wezen, d.w.z. Hij is Gode volkomen gelijk, maar heeft toch een bestaan van zichzelf. Zoo moeten ons de twee uitdrukkingen (één zou hier onvoldoende zijn) leeren, dat de Middelaar in elk opzicht de volle Goddelijke heerlijkheid bezit”.

Bij de uitlegging van Hebr. 3:14 zegt Prof. Grosheide (we laten hier de Grieksche citaten weg): „Hypostasis beteekent in het Hellenistisch Grieks als bij 1:3 is bedoeld: 1) grondslag, Ps. 68:3; 2) hetgeen een grondslag heeft, dus: wat vast is, waarin nog nader kan worden onderscheiden a) hetgeen werkelijk bestaat; b) natuur, wezen; c) standvastigheid, vertrouwen, zekere verwachting, 2 Kor. 9:4; 11:17. Op deze plaats komt alleen de laatste beteekenis in aanmerking”.

En bij de uitlegging van Hebr. 11:1 zegt Prof. Grosheide: dat wij ook daar terug moeten naar de eerste beteekenis grondslag of wat een grondslag heeft.

Onze exegeet wijst erop, dat hypostasis ook nog kan beteekenen „eigendomsbewijs”, d.w.z. grondslag voor een persoon, waarop het recht van bezit wordt bewezen, document, dat vastigheid geeft. Hij gaat dan verder: „Zonder nu te willen zeggen, dat hypostasis h.l. door eigendomsbewijs moet worden vertaald, licht deze variatie in de beteekenis toch wel toe, hetgeen waaraan we hebben te denken, het gaat om wat inzake de dingen die wij hopen zekerheid geeft, maakt dat ze niet in de lucht hangen, doch ons eigendom zijn, vgl. 6:18—20, het geloof is zekerheid voor het subject.”

Het blijkt dus wel, dat men voorzichtig moet zijn met te zeggen, dat er menschen zijn, die het

Hier wordt de kwestie dus weer uit de praktijk in de theorie gelegd.

Nu klinkt dat alles wel zeer wijsgeerig. Maar het brengt ons geen stap verder. Prof. Wisse ziet blijkbaar de Chr. Geref. actie als zulk een machtige, geestelijke beweging, dat hij deze evenals het katholicisme en lutheranisme en calvinisme, uit een eigen principe verklaren wil, dat niet alleen tot een eigen kerk, maar ook tot een eigen theologie en cultuur, ja wat niet al, voeren moet. Of hiermee de nuchtere werkelijkheid niet uit het oog wordt verloren, blijve op het oogenblik in het midden. Maar prof. Wisse had zoowel zijn eigen kring als ons zeer gediend, wanneer hij eens enkele van die principes genoemd en nader geformuleerd had. Dan was het mogelijk geweest om te beoordeelen of wij principieel werkelijk zoo veel van elkander verschillen, dan wel of wij teigenlijk in de beginselen al eens zijn en het dus ook kerkelijk kunnen en behooren te wezen.

Trouwens, indien de zaken staan zooals prof. Wisse ze ziet, begrijp ik zijn heele toepassing niet. Het poneeren van beginsel tegenover beginsel sluit altijd een antithetisch element in zich. En ik versta niet, hoe hij dan den raad geven kan dat wij maar ieder rustig naar onze beste zinswijze en uit ons eigen principe moeten voortbouwen, en intusschen God bidden dat Hij de tweeheid nog eens opheffen moge. Indien het werkelijk om beginselen gaat, behooren wij niet alleen te bidden, doch dienen wij ook onze beginselen voor elkander open te leggen en moeten wij ons niet minder benaastigen, dat beginsel door beginsel overtuigd en overwonnen wordt. Dit is n.l. principieel; het andere anti-nomiaans.

Natuurlijk verklaart prof. Wisse in zijn voorrede ook, dat Ds Jongeleen een objectiever en historisch-getrouwer beeld (dan Dr Rullmann n.l.) heeft geteekend; dat diens brochure ons zakelijk en duidelijk inlicht, enz. Maar deze verzekering ontslaat ons er niet van, om met eigen oogen te lezen en dan te zien of ons oordeel zich aan dat van prof. Wisse conformeren kan.

E. D. KRAAN.

ZENDING EN EVANGELISATIE

Samenwerking.

II.

Met betrekking tot de vraag, of, en in hoeverre wij in de Evangelisatie kunnen samenwerken met andere organisaties, dient onderscheiden te worden tusschen permanente samenwerking in den vorm van vaste organisatie en tijdelijke, die voor een bepaald doel en voor een korte periode in het leven is geroepen.

In de eerste, de permanente, blijvende Evangelisatie, draagt samenwerking derhalve een blijvend karakter. Ze vraagt een of andere organisatie met regelingen e.d.

En zoo zou ze teniet doen de gedachte, dat het de Kerk is, die de Evangelisatie drijft, de Kerk

woord substantie of hypostasis gebruiken in een anderen zin van „vaste grond” en dan niet weten wat het beteekent. Immers de Schrift zelf gaat ons voor in het onderscheiden gebruik van het woord. In Hebr. 1:3 beteekent het naar de vertaling van Prof. Grosheide „wezen” (Zie Korte Verklaring der Heilige Schrift), in Hebr. 3:14 beteekent het „stellige verwachting”, in Hebr. 11:1 beteekent het „vast vertrouwen”.

Wij gelooven, dat hiermede voldoende is geciteerd om aan te toonen, dat in ieder geval het betoog, dat in het gebruik van het woord substantie of hypostasis in een anderen zin dan „vaste grond” (met welke woorden „vaste grond” dan God zou moeten worden aangeduid), de gewraakte grondfout der hedendaagsche wijsbegeerte aan het licht komt, ten eenenmale onhoudbaar is.

...

Tot dusver handelden wij over de vraag, hoe de Schrift het woord „hypostasis” gebruikt.

Kwamen wij op dat punt tot de ontdekking, dat wij van collega Vollenhoven wel moeten verschillen, een tweede vraag is, of er Schriftuurlijke gronden zijn aan te voeren, voor het betoog, dat wij de woorden „substantie” en „hypostasis” thans alleen maar voor God mogen gebruiken.

Deze vraag is uit den aard der zaak van niet minder beteekenis dan de eerste. Het zou n.l. kunnen zijn, dat in den loop der jaren de woorden „substantie” of „hypostasis” een beteekenis gekregen hadden, welke ons verbodt deze woorden voor het schepsel te gebruiken.

De vraag moet nu gedaan worden, of wij den plicht hebben op dien grond dan het woord substantie voor het geschapene te vermijden.

J. W.